سـ□کیولاریزم بـه مانـای ئـازادی دینـەکـان د□ـت لـه ئەمریکـادا.. نوسینی: ڤاسیو مورتی

و□رگی□انی لە ئینگلیزیەوە: ئارام حەمە سا□ح

هەند□ ولات وەکوو یەک□تی س□ڤیەتی جاران □استەوخ□ دژایەتی دینی دەکرد لە کات□کدا هەند□ ولاتی تر وەکوو ئ□ران دین و حکومەتیان پ□کەوە گر□دابوو، ئەمریکا ژیرانە لە ناوە□استی هەردوکیاندا وەستا نەدژی دین بوو نە حکومەتیشی ت□کەل بە دین کرد، هە□بەتە وەستان لە ن□وان ئەم دوو بژاردەیەدا و ب□لایەنی ه□رش نییە ب□ سەر هیچ کەس□ك و هەموو کەس□کیش دەپار□ز□ .

بەب□ گو□دان بە بیروباوە□ی ئاینیی تایبەت بە تاکەکانی ک□مە□گا ، ه□نانە پ□شەوەی ت□کستە دینیەکان وەکو ئینجیل و ت□کە□کردنیان بە دونیای سیاسەتی س□کولار کار□کی لە □ادەبەدەر نەشیاوە ، ئەمریکا نەلەسەر بناغەی کریستیان□تی دامەزراوەو نە ئەوانەی ئەمریکاشیان د□زیوەتەوە هەمویان کریستتیان بوون.

بە □ای ئیسحاق کرامنیك کە پر□فیس□ر بوو لە زانک□ی ک□رن□ل ؛ ئەمریکا لەسەر بناغەی س□کولار دامەزراوە کە بەتەواوی ب□لایەن بووە لە بەکار ه□نانی هەموودەرب□ین□کی دینیدا ، لەسا□ 1787 دا کرامنیك وتی : کات□ك خاوەن م□ك و جوتیارەکان هەستیان کرد کە ناوی (خودا) بە تەواوی لەناو دەستوری ئەمریکادا □یشەک□ش کراوە بە ش□وەیەکی بەرفراوان دژی وەستانەوەو وەکوو دەکوم□نت□کی ب□□ەوشت و ب□ خودا ئەژماردیان کرد ، کە لە □استیشدا وا بوو.

لەهەموو هەر□مەکاندا ئەوانەی دژی ئەم دەستورە بوون بەرەنگاری بوونەوە و نەیاندەویست ج□کەوت بکر□ بە تایبەتی ئەو ب□گەیەی کە دە□□ : هیچ بیروباوە□□کی دینی لەتاکەکانی ک□مە□گا داوا ناکر□ت کات□ك کە دەیانەو□ کاروباری حکومەت بگرنەدەست یان ب□ ئەوەی متمانەی خە□کی بەدەست ب□نن .

کەس□ك لەوانەی دژی سیستەمی فیدرا□ی بوو لە هەر□می کار□لینای باکوور وتی : دەرکردنی دین لە دەستووردا ز□ر مەترسیدارە و نا سیاسیە چونکە پاگانەکان و دایەستیەکان و محەمەدیەکان دەتوانن

خۆیان هەڵبژێرن بۆ هەموو وەزیفەیەکی ولات لەگەڵ ئێمەدا .
ئامێس سینگلاتێری لە هەرێمی ماساچوستس کە یەکێك بوو لەوانەی زۆر بەسەرسەختی ڕەخنەی لە دەستوور دەگرت دەیگوت : ئومێدەوارم کە کرسیتیانەکان لە دەسەڵاتدا ببینم چونکە بە پێی دەستوور باپتیست و بۆ باوەرەکان هەمان مافیان هەیە .
دەستووری ئەمریکایی بە تەواوی دەستورێکی سیاسی و سێکولارە، بە تێرمی (ئێمەی مرۆڤ) دەست پێەکات و بەهیچ شێوەیەك ناوی خوداو مەسیح و کریستانێتی تێدا نەهاتووە، تەنها ئاماژەیەك بە دین درابێت ئەوەیە کەلە دەڵێ (هیچ بیرو باوەڕێکی دینی) ، کۆنگرێس نابێ هیچ یاسایەك داڕێژێت کەڵ بیرو باوەڕی ئایینیی یان دژە ئاینیی پێوە دیاربێ .
تێکستی سوێندانی سەرۆك کۆمار تەنها تێکستە کەبە درێژی لە دەستووردا ساغکراوەتەوە و دەستەواژەی (خودا یارمەتیم بدەیت) یان ئامادەکردنی ئینجیل و دەستخستنە سەری و سوێند خواردن پێی تێدا نییە ، دەستەواژەی لەژێر ناوی خوادا تاکو ساڵی 1954 بوونی نەبوو، کۆنگرێس بە کاریگەری بیروبۆچوونی ماك کارتیزم ئەو دەستەواژەیە ی خستە ناو تێکستی سوێندخواردنەوە ، بەهەمان شێوەش دەستەواژەی (باوەڕمان بە خودا هەیە) کەلەسەر پارەی کاغەز نوسراوە پێش ساڵی 1956 بوونی نەبوو، بەلام لەسەر هەندێ پارەی مێتال هەبوو، دروشمی ئەسڵی ئەمریکا لەلایەن جۆن ئادەمز وبنیامین فرانکلین و تۆماس جیفرسۆنەوە نووسراوە و دەڵێ : ئێمە پێکەوە بەتاك و بەکۆ ئاهەنگی کلتوورو بیرووباوەڕی جیاواز دەگێڕین .

لەساڵی 1797 دا ئەمریکا پەیمان نامەیەکی لەگەڵ تریپۆلیدا مۆرکرد ، تێیدا هاتووە دەڵێ ؛ حکومەتی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بەهیچ شێوەیەك لەسەر بناغەی ئاینیی مەسیحی دانەمەزراوە ، ئەم دڵنیاکردنەوەیەی ئیسلام لەسەردەمی سەرۆکایەتی جۆرج واشینگتۆندا داڕێژراو لەسەردەمی جۆن ئادمزدا لەلایەن ئەنجومەنی پیرانەوە پەسەند کرا .
ئێمە لەلایەن جاڕدانی سەربەخۆییەوفەرمانڕەوایی ناکرێین، کە مەبەست لێی هەلوەشانەوەی وابەستەیی سیاسی بوو، بۆ ئەوەی گەلێکی مەزهەبیی سازنەکرێت ، کە دەسەلاتەکەی لەسەر بناغەی ئەو بیرۆکەیە دامەزراوە کەدەڵێ ؛ حکومەتەکان لە نێو مرۆڤەکاندا سازکراوە کە دەسەڵاتی خۆیان لە دادپەروەرێتی حکومەتەوە وەردەگردن کە تەوو پێچەوانەی ئەو بیرۆکەیەیە کەلە ئینجیلدا هاتووەدەڵێ دەسەلات لەلایەن خوداوە وەرگیراوە.
جاردانی سەربەخۆیی بە هیچ شێوەیەك باسی دین ناکات بە لکو زیاتر

باسی یاسا، سیسەتەمی باج ، نوێنەرایەتیکردن ، جەنگ ، پەنابەر و کۆچبەران ....هتد دەکات .
لە جاڕدانی سەربەخۆییدا ئاماژە بە خودای سروشت ، خالق و خوداوەندی هەرێم کراوە بەڵام ئەمە بەمانای ڕەوایەتیدان بە کریستیانتی یان دینی مەسیحی نییە نووسەری ئەم بابەتە خودی تۆماس جیفرسۆن بووە کە باوەڕی پێ نەبووەو دژی کریستیانتی و هێزی سەروسروشتەوە بووە، لەهەمان کاتیشدا دەڵێ: لەو سیستەمانەدا کەبەهاو ڕەوشتی باشی تێدایە لە کۆن و نوێدا کە سەرنجی خەڵکی راکێشا بێت هیچ کامیان هێندەی مەسیح پاك نەبوون ، هەرچەندە ئەمە دانپیانانی خودی جیفەرسنیشە ، بەڵام جیفرسۆن درێژە بەقسەکانی دەداو دەڵێ: کاتێك کە لەناوەخنی ئینجیل ورد دەبینەوە بۆمان روون دەبێتەوە کەهەندێ بڕگەی سەرنج ڕاکێشەری تێدایەو لە قسەی کەسێکی زۆر بەتوانا دەچێت لەگەڵ ئەمەشدا هەندێ بڕگەشی تێدایە کە زۆر لاوازەو پێدەچێ کەسێکی بێ توانا دایڕشتبێت .
ئیسحاق کرامینك دەڵێ ؛ ئەوە خودی تۆماس جیفرسۆن بوو کە دینی لە دەوڵەت جیاکردەوە چونکە زۆر بەگومان بوو لە ئایین و پیاوانی دینی کە دەسەلاتی سیاسی بگرنە دەست .

تۆماس جیفرسۆن لە سالی 1786 دەستی هەبوو لەداڕشتنی یاسای ئازادی ئاینەکاندا لە هەرێمی ڤێرجینیا ، هەڵبەتە هەر لەهەمان یاسادا پشتگیری لە ئازادی ڕەهای بێدینەکان و ئەتایستەکانیش کردبوو .دەسەلاتی شەرعی حکومەت تا ئەو ئاستە دەڕۆشت کە بریندار کەر بێت بۆ هەندێك بەلام دراوسێکەم بریندار ناکات ئەگەر بڵێ 20 خوا هەیە یان هیچ خودایەك نییە! نە گیرفانم دەبڕێ و نە قاچیشم دەشکێنێ !

تۆماس ژیفرسۆن بەرگری لە جیاکردنەوەی دین و دەولەت دەکرد، نەك هەر لەبەر ئەوەی حکومەت دەست بکێشێتە کاروباری کلێساوە بەڵکو بۆ ئەوەش ئازادی خەڵکی بپارێزێ ، من وایدەبینم کە فەلسەفەی مەسیح بەهای بەرزو ڕەوشتی باشی لەخۆی گرتبێت ، بەڵام بەدووری نازانم ئایین لە ژێر دەستی پیاوانی ئاینیی و دەولەتدا بێتە ئامرازێك بۆ چەوساندنەوەی مرۆڤ و پاشانیش زەوتکردنی مافە مەدەنیەکان و ئازادی ئایینیی هەموو کەسێك .
جیفرسۆن و ئەوانی تر کە ئەمریکایان دا مەزراند لە چەرخی ڕۆشنگەریدا چاویان هەڵهێنابوو ، کە بیرو بۆچون و جیهان بینیان لەسەر بناغەی سێکولارو عەقل و مەعریفە داڕشتبوو نەك لەسەر بناغەی ئایینیی .
جیفرسۆن دەڵێ : پیاوانی سەر بە ئایینە جیاوازەکان وەکوو خۆو

سەیری زانست و پ□شکەوتنە زانستیەکانیان دەکرد، □□ژ□ك داد□ کە خورافەی نەوەکانی مەسیح وەکوو چیر□کی ئاژەلانی ل□د□ت کات□ك کە دە□□ن دایکی مەسیح بە ه□ی فوکردن بە ناوهەناویدا سکی پ□بووە لەکات□کدا کە پەردەی کچ□تی نەد□اوە ، هیوادارین کات□ك کە هزرو ئازادی بیرو □ا فەراهەم دەب□ت ب□ هەموان ئەم بیرو ب□چوونە خورافانە لەناو بچ□ .

بە ک□تایی سا□ی 1820 جیفرس□ن توانی قەناعەت بە ت□ک□ای گشتی خە□ك بکا کەلە ئەمریکادا هەموو کەس□ك بە خوادایەکی تایبەت بەخ□یەوە دەمر□ . جیفرس□ن و هاوکارەکانی جەختیان لەسەر ئەوە کرد□تەوە کە هەرگیز ناب□ ئەمریکا بەرەو دەسە□ات□کی تی□کراتی کریستایان□تی ب□وا. هەروەها دەیانگوت ئ□مە دوژمنایەتی هەموو ج□رە ز□رداری و فشار□ك ب□ سەر م□شکی مر□ڤ دەکەین .

□وونکردنەوە:

١.پەیگان anPag : بیروباوە□□کی دینییە ،باوە□یان بە چەند خودایەك هەیە نەك تەنها یەك خوا .

٢. دیەست Deist: بیروباوە□□کی دینییە ،باوە□یان بە خودایەکی سروشتی هەیە کە دەخالەت لەکاری مر□ڤدا ناکات .

٣. ماکارسیزم : Joseph McCarthy 1908-_1957 سیاسە□تمەدار□کی ئەمریکی بوو کە ز□ر سەرسەختانە دژایەتی ک□م□نیزمی دەکرد ، لەسەرەتای پەنجاکانی سەدەی □ابردوودا زوو هەستی بە بلابوونەوەی ک□م□نیزم و بیروباوە□ی مارکسیزم کرد لەسەرتاسەری دونیادا، ب□ ئەوەی بەربەست□ك ب□ تەشەنەکردنی بیرباوە□ی ک□م□نیزم دابن□ دەستیکرد بە ت□کە□کردنی دین و سیاسەت و توانی ک□نگر□س رازی بکات و چەند دەستە واژەیەکی ئایینیی بخاتە ناو دەستوورو ت□کستی سو□ندخواردنی سەر□ك ک□مارەوە،ئەم بابەتە لە ئەمریکادا بە ماکارثیزم دەناسر□ . ——

نام□ی□کی کراو□ د□ربار□ی

دژەجووگەرایی و کتێبی کۆمەڵناسی ئازادی.. سەلاحەدین ئەحمەد

کتێبی کۆمەڵناسی ئازادی لە نووسینی عەبدوڵا ئۆجالانە و تەرجەمەی ئینگلیزییکەی لە ساڵی ٢٠٢٠دا لە لایەن پی ئێم پرێسەوە بڵاوکراوەتەوە.

دژەجووگەرایی (یان ئەنتایسەمێتیزم) یەکە لە بەربڵاوترین دیاردەکانی رەگەزپەرستییە و ریشەکانی دەگەڕێنەوە بۆ سەردەمە تاریکەکان. ئەم دیاردەیە هۆکاری سەرەکی ژمارەیەکی زۆری هەڵمەتی پاکتاوکردنی رەگەزییانە و ستەمکاری و تاڵانکردن و ئاوارەکردنی خەڵکانی بە جووناسراو بووە لە میزۆپۆتامیا و باکوری کیشوەری ئەفریقیاوە بۆ زۆربەی ناوچەکانی کیشوەری ئەوروپا. ئەمە راستییەکی حاشاهەڵنەگرە و بریا دووپاتکرنەوەی پێویست نەبوایە.

لە دوای جەنگی جیهانی دووەمەوە و لە پای تاوانی نازییەکان دژی جووەکانی ئەوروپا، دژەجووگەرایی وەکو قەیرانێکی جیهانی ناسێندراوە بەڵام دیاردەکە هێشتا زۆر دوورە لە بنبڕکردنەوە. لێکۆڵینەوە لە دژەجووگەرایی کایەیەکی بەرفراوان و ئاڵۆزە؛ دیاردەکە هی ئەوە نییە بکرێ لە چەند دێڕێکدا کورتبکرێتەوە یان شێوازەکانی لە لیستێکی نیمچەئاساییدا خاڵبەند بکرێن. بە داخەوە لە ناوچەکانی رۆژهەڵاتی ناوین و باکوری ئەفریقیا، بە هۆی زاڵبوونی نەتەوەپەرستی و توندڕەوی مەزهەبییەوە، کردار و گوتاری دژەجووگەرایی بە رادەیەکی ترسناک بەردەوامن. تا ئەم ساتەوەختەش زۆربەی جووەکانی ئەم ناوچانە بێبەشکراون لە مافی نیشتەجێبوون لە زێدەکانی خۆیان.

ئەو بەرخودانە دژەفاشیستەی کە لە باکوری کوردستان دروستبوو رۆشنگەرییەکی بێوێنەی لە هوشیاری گشتییدا دروستکرد و بەشێکیش لەو هوشیارییە نوێیە پشتیوانیکردنە لە پرسی میللەتانی دیکەی داگیرکراو و خەڵکانی بێدەنگکراو لە ناوچەکەدا. لە بەر ئەوە، جیاواز لە زۆر شوێنی دیکە، بە شێوەیەکی گشتی هەر وەکو چۆن رووبەڕووبوونەوەیەکی ئومێدبەخش دژی دیاردەی دژەیەزیدیگەرایی بەرپا بووە، دیاردەی دژەجووگەراییش بە بەراورد بە ناوچەکانی تری

ڕۆژهەڵاتی ناوین ڕوو لە کەمبوونە. بەڵام ئەو کارەساتانەی کە بەهۆی ئەو جۆرە ڕقە ڕەگەزپەرستیی و مەزهەبییەوە قەوماون پێویستی و ئەرکی زیاتر دروست دەکەن بۆ بزووتنەوە ڕۆشنگەرییە دژەفاشیستەکان.

لەو گۆشەنیگایەوە، نووسەری ئەم نامەیە پێشنیار دەکات کە وەکو هەڵوێستەکی ئازایانە و لە بنەمای خۆڕەخنەکردنەوە نووسەری کتێبی کۆمەڵناسی پەشیمانی خۆی ڕابگەیەنێ لە هەموو ئەو بەشانەی کە دەربارەی جووبوون، بە تایبەتی ئەو بەشەی کە لە ژێر ناونیشانی "ئایدیۆلۆجی جووبوون"دا چاپکراوە. بە ڕانەگەیاندنی پەشیمانییەکی وەها، بە داخەوە دەرگای تۆمەتی دژەجووگەرایی دژی کتێبەکە بۆ هەمیشە بە ئاوەڵایی دەمێنێتەوە، بەدەر لە سروشتی ئەم ڕەوشە مێژووییە، هەلڕەخسان بۆ ڕوونکردنەوەدان، چەنحاڵیبوونی خوێنەران، یان نییەتباشی نووسەری کتێبەکە.

لە نامەیەکی لەم چەشنەدا باسی ئەوە ناکرێ ئاخۆ ئەو بەشەی کتێبەکە و هەندێ نووسینی تری نووسەر دژەجووگەران یان نا و ئەگەر دژەجووگەران بە پێی چی جۆرە پێوەر و خوێندنەوەیەک. ئامانجی ئەم نامەیەش ناوزەدکرن نییە. لە هەموو حاڵەتێکدا، مادام لانی کەم یەک جوو دەڵێت ئەو نووسینە دژەجووگەرایە، کەس ڕەوایەتی ئەوەی نییە بەو جووە بڵێت ئەو نووسراوە دژەجوو نییە. هەڵەیەکی کوشندەیە بە قوربانی بگوترێ قوربانیبوون چییە یان چی نییە. خودی دەرسدادانی ستەمدیدە دەربارەی ستەم ستەمە. بەشێکی ناوەکی لە چەوساندنەوە بریتییە لە بەکەمگرتنی هەڵسەنگاندنی قوربانییەکان و بێڕەواکردنی هەستەکانیان.

بە هیوای ئەوەی ئاپێ و هەموو زیندانیانی ڕژێمە ڕەگەزپەرست و مەزهەبیی و دژەکوردەکان ئازاد بن، بەڵام با ئەگەری ئەوە دانەین کە ئاپێ ئازاد ناکرێ وەلێ لە ئایندەدا توانای پەیوەندیگرتن بە ئاپێوە دروست دەبێتەوە. کە دەرفەتی پەیوەندیگرتن ڕەخسا، با ئەم پێشنیارەشی بۆ بکرێ وەکو یەکێ لەو پرسانەی کە بەرگەی دواخستن ناگرن، بۆ پلەی یەکەم لەبەر قوربانیانی دژەجووگەرایی، بۆ پلەی دووەم بۆ بەرگرتن لە دروستبوونی نیگەرانی لە ناو پشتیوانانی ئەو بەرخودانەی کە ئێستا قورساییەکی جیهانیی هەیە و بە ناوی ڕۆژئاڤا و ئاپێوە ناسراوە، و بۆ پلەی سێهەمیش لەبەر شایستەیی ناوبانگی خودی ئۆجالان وەکو بیریارێکی شۆڕشگێڕی نێونەتەوەیی ئەم سەردەمە.

سەلاحەدین ئەحمەد

٢٠٢١\١\٣٠

کتێبی (ئەگەر مردن شتێکی بردوویت بۆی بگەڕێنەوە – کتێبی کارە) چاپ و بڵاودەکرێتەوە

وەشانی نووسیار لە وەرزی نوێی کتێبەکانیدا بەمزوانە کتێبی (ئەگەر مردن شتێکی بردوویت بۆی بگەڕێنەوە- کتێبی کارە) چاپ و بڵاودەکاتەوە. ئەم کتێبەلە نووسینی خانمە نووسەری دانیمارکی: نایا ماریا ئایت و ئالان پەری کاری وەرگێڕانی لە دانیمارکییەوە بۆ کردووە.

ئەم کتێبە بە فرۆشراوترین کتێبی نێودەوڵەتی ناوبانگی دەرکردووە The international bestseller کە پتر بۆ ١٣ زمان وەرگێڕدراوە و خاوەنی دوو خەڵاتی جیهانییە. نووسیار مافی وەرگێڕانی بۆ کوردی وەرگرتووە و بە ڕەزامەندی نووسەر چاپ و بڵاودەکرێتەوە.

لە مانگی مارسی ساڵی ٢٠١٥ دا کارە، کوڕی خانمە نووسەری دانیمارکی (نایا ماریا ئایت) لە تەمەنی بیستوپێنج ساڵیدا بە کارەساتێکی دڵتەزێن گیان لە دەست دەدات.
(ئەگەر مردن شتێکی بردوویت بۆی بگەڕێنەوە) باس لە دووەمین ساڵی دوای بیستنی ئەم هەواڵە جەرگبڕە دەکات. ئەم هەواڵە بە جۆرێک کار لە نووسەر دەکات، شۆکی دەکات و دواتر بە نووسینی ئەم کتێبە وردە وردە هێور دەبێتەوە. سەرلەبەری ئەم کتێبە باس لە چۆنیەتیی ژیان لەدوای لەدەستدانی منداڵێکەوە دەکات. هەروەها باس لەوەش دەکات کە چۆن لەگەڵ تێپەڕبوونی کاتدا، خەم پەیوەندیی نێوان دوو کەسی لێکنزیك لە واقیعدا دەگۆڕێت. ئەم کتێبە لەبارەی لەدەستدان و خۆشەویستییەوە دەدوێت.

لەبارەی ئەم کتێبە ئالان پەری دەڵێت:
”کاتێک بۆ یەکەم جار ئەم کتێبەم خوێندەوە، سەرنجی ڕاکێشام. ناونیشانی ئەم کتێبە شێواوی پێوە دیارە وەک چۆن ناوەڕۆکی کتێبەکەش فراوان و واڵایە. ئەم کتێبە زۆرترین ژانری ئەدەبی دەگرێتە خۆی: تاوێک شیعرە و تاوێک گێڕانەوە و یاداشتە، تاوێکیش

□□مان□. ب□گشتی زیاتر د□ن□و□ گ□□ان□و□ی د□قی وا□ادا خ□ی د□بین□ت□و□. خو□ن□ر د□تاس□ن□ و ب□ر ه□ستیارترین باب□ت بارگاوی د□ب□ت، ئ□ویش باب□تی (مردن) ــ□. نووس□ر ب□ ش□وازی خ□ی شیو□ن و مات□مینی خ□ی د□نووس□ت□و□، ک□ د□کر□ت سود ل□ ئ□زموون و ش□وازی ت□کنیکی ئ□م کار□ ئ□د□بیی□ و□ربگرین . ئ□م□ ب□جگ□ ل□و□ی ئاماد□بوونی د□قی چ□ندین نووس□ری تر ل□ بار□ی ل□د□ستدنی ک□سانی ئازیزانی خ□یان. ئ□م کت□ب□ ب□ من ز□رترین کات و وز□ و چ□ژی پ□ ب□خشیم و د□توانم ب□□م د□ب□ت□ د□خوازترین کت□ب ک□ کاری و□رگ□□انم ب□ کرد ب□ت”

پ□ر□گرافیک ل□ کت□ب□ک□:

”پ□رداخ□ک□م ب□رز د□ک□م□و□ و ل□گ□□ کو□□ گ□ور□ک□مدا ل□کیان دهدهین. ل□ س□ر□و□ ژن□ دووگیان□ک□ی ل□گ□□ کچ□ک□یدا خ□وتوون. کچ□ک□یان تاز□ بووهت□ س□ سا□. ش□و□کی مارسه. دهرهوه سارد و سایهقهیه□. ”ب□ خ□شی ژیان!” من وتم، کات□ک پ□رداخ□کان ب□ د□نگ□کی ناسک و کپ ب□ر ی□ک دهک□وتن. دایکم شت□ک ب□ س□گ□ک□ د□□□ت. زهنگی ت□ل□ف□ن□ک□ د□ت و ه□□ی ناگرین.
ک□ی□ ب□م ش□و□ در□نگ□ی ش□مم□ ت□ل□ف□نمان ب□ د□کات؟!”

نایا ماریا ئاییت:

نایا ماریا ئایت Naja Marie Aidt خانم□شاعیری دانیمارکی؛ ل□دایکبووی سا□ی ١٩٦٣یه. ی□ک□مین د□فت□ر□شیعری ل□ سا□ی ١٩٩١دا به ناوی (ه□تا ئ□و کات□ی گ□نجم)ـهوه ب□او کردووهت□و□. ئ□و چ□ندان کت□بی ل□ بوارهکانی: شیعر، کورت□چیر□ک، □□مان، کت□بی مندا□ و د□قی شان□ییدا نووسیو□. سا□ی ٢٠٢٠ خ□□اتی ئ□کادیمیای دانیمارکی پ□ ب□خشراو□. ه□رو□ها خاو□نی خ□□اتی ئ□نجووم□نی باکوور□ ب□ ک□چیر□کی (پاقیان، سا□ی ٢٠٠٨)

ئالان پ□ری:

شاعیر و و□رگ□□ نیشت□ج□ی دانیمارک. تا ئ□ستا دوو کت□بی شیعری خ□ی ب□اوکرد□ت□و□ (س□راپام خ□ون□، ٢٠٠٩) و (ج□نگاو□ر□کان پش□یان مردن□ ٢٠١٩) ه□رو□ها ئ□مسا□ نو□ترین ک□م□□□ شیعری خ□ی ب□ زمانی دانیمارکی ل□ ک□پنهاگن ب□اوکرد□و□. خاو□نی س□ کت□بی و□رگ□□ان□ ل□ زمانی دانیمارکیی□و□. ئ□ندام□کی چالاکی پ□ن-ی دانیمارکیی□ و چالاکوان□کی بواری □□شنبیریی□، ب□شداری چ□ندین ک□□ی شیعری کوردیی و دانیمارکی کردوو□ و ل□ ئ□ستادا س□رقا□ی د□رکردنی ئ□نت□ل□ژیای شیعری نو□ی کوردیی□ ب□ زمانی دانیمارکی..

من خۆم دزم، لە ماڵی خۆم.. ئەحمەد مەتەڕ.. و. سالار سۆفی

جارێك دزێك بە خشكەیی،
هاتە ماڵەكەم بۆ دزی.
سەعاتەكەم،
گوڵدانی گوڵەكانم و
ملوانكەكەمیشی دزی.

شوێنێك نەما من نەگەڕێم،
بۆ ئەو دزەی
شتەكانی منی دزی.
گەڕام لەناو
زیندان و بازاڕەكانیش،
بۆ گەڕاندنەوەی سامانێك،
كە ئەو دزی.

نەمدۆزییەوە و بڕیارم دا
بچمە پۆلیس بۆ سكاڵا،
بۆ دەستگیركردنی دزێك،
كە ماڵەكەی منی دزی.

چوومە ژوورێ،
ڕێڤەبەری پۆلیسم دی.
سكاڵاكەم پێشكەش دەكرد،
سەعاتێكی وەك ئەوەی خۆم
لەدەستی دی.

وتم ببوورە گەورەی من؛
وای پێ دەچێ
ئەو دزە دەستگیر كرابێ،
كە ماڵەكەی منی دزی.
ئەو سەعاتەی لە دەستتایە،
لە باوك و باپیرانمەوە

ماو□ت□و□ ب□ میراتی.

ز□ر ب□ پیسی
ل□می □وانی،
ئینجا وتی:
پاسەوانان؛ و□رن بیبەن
ب□ زیندانی تاکەکەسی.

دوای سا□□ك منی ئازاد کرد.
ئینجا منیش ب□یارم دا و
□ووم ل□ ج□نابی دادو□ر کرد،
ب□ سکا□ا ل□ □□ق□ب□ری پ□لیس و
ل□و دز□ی که
ما□ەکەی منی تا□ان کرد.

ب□ گەیشتن بەمافی خ□م
کەوتمە گە□ان.
پاش □او□ستان
لەپ□ش س□ر□کی دادو□ران،
بینیم گو□دانی گو□ەکان،
دانرابوو
لەپ□ش س□ر□کی دادو□ران.

وتم گەورەم دادوەر□ک□م؛
ئ□ر□ ئایا
ئ□و دزه د□ستگیر کراو□،
که دزیی کرد ل□ ما□ەکەم؟
ئەم گو□دانەی ل□ پ□شتان□،
من خاو□نیم،
گو□ەکانم تیای دادەنا، ل□ ما□□ک□م.

گشت ب□دەنگ بوون، منیش هەر وا،
کات□ هاواری کرد، دادو□ر:
پاسەوانان؛
ئەم ش□تە لەپ□شم لابەن،
ف□ریشی کەن،
ک□ چ□ن □□ز بگر□ت ل□ دادوەر.

دوای سا□□ك بوو، یاخود دوو سا□

هاتە بیرم، کە لـ□مـ□وبـ□ر
من چووبووم□
خزمـ□ت دادوەر.

بەپەلـ□، بـ□ فریاکەوتن؛
خـ□م گـ□یاند□ خاوەنشک□، سـ□روـ□ری من.
زـ□ر بـ□ وردی گـ□□امـ□وە:
خاو□نشک□؛
ئەمە بوو بەسەرهاتی من.
دز و پـ□لیس لـ□گـ□□ دادوەر،
هەموو لـ□ من بوون بە دوژمن.

خاوەنشک□ بە خەندەوە سەیری کردم.
ئینجا وتی:
ئـ□ستا من ترسم لـ□ تـ□یـ□،
کـ□وا بـ□□ی؛
ملوانکەکـ□ی خاوەنشکـ□ش لەملیەتی،
هـ□ر هی تـ□یە.
سـ□رنجم دا؛
ملوانکەکەی خـ□مم بینی،
لـ□ ملی خاوەنشکـ□یـ□.

لەدوایدا لە پەندەکە تـ□ گەیشتم.
نـ□ك هـ□ر سامان،
منیش بـ□ خـ□م،
هـ□ر سامانی خاوەنشکـ□م.
بـ□یە هەرگیز
دز نەهاتبووە مالـ□ی من.
من خـ□م دز بووم
لە مالـ□ی خـ□م.

ئـ□حمـ□د مـ□تـ□□
و. سالار سـ□فی

سەد دۆلارە گوێچک بڕاوەکە!..
ن/جەلال قادر

ساڵی 2000, بۆ مەبەستی سوپرایز کردنی دایک و باوکم بڵیتی (تۆرۆنتۆ، ڤییێنا، هەولێر)م بڕی. بەرلەوەی سەفەرکەم، کەسێک لەشارەکەم زەنگی لێدا و وتی : بیستوومە سەردانی کوردستان دەکەیت، تکایە ٣ گۆڕات دەدەمێ بیگەیەنە دەستی ماڵەوەمان.

- گۆڕا چییە؟
- لە کوردستان بە سەد دۆلاری دەڵێن گۆڕا.

ئەم برادەرەی کەنەدا، (کەریم)ی ناوبوو کە چەندین ساڵ بوو نەمبینی بوو، ئیتر نازانم لە کوێ زانیبووی کە من سەفەردەکەم، بەلام وەک دەڵێن ئەم کەریمە گوێچکی ڕاداری هەیە و ئاگای لە جمووجۆڵی هەموو پەناهەندەیەک هەیە!

بەهەربار کەریم سێ سەد دۆلارو نامەیەکی دایە دەستم و وتی : ئەوە ژمارەی تەلەفۆنەکەی (مویەد)ی برامە لە شاری هەولێر دەژێت، ئەمەش دۆلارەکان کە نوێن و تازە لە بانک وەرمگرتووە.
پێمگووت : خەمت نەبێت، من دۆلاری دڕاو وکۆن لەگەل خۆم هەلناگرم.
بەڵام یەک تکام هەیە : جارێ خەبەر بە ماڵەوەتان نەدەیت، چونکە دەمەوێت (دایک و باوکم) سوپرایزکەم!
– بەسەرچاو…وەدەکەم.

لەپاش چەند ڕۆژێک، بەیانییەکی زوو گەیشتمە فڕۆکەخانەی هەولێر، بەسواری پاسێک لەگەل چەند گەشتیارێک لە گۆڕەپانێکی خۆلاوی دابەزین. لەوەوەش تەکسییەکی تایبەتم گرت، کە شوفێرەکەی تەمەنی چڵ ساڵ دەبوو، کەپوو خرو سەرکەچەڵیکی قسەخۆشبوو. هیوادارم ناوی ئەم شوفێرەتان (خاڵە مەجید) تا کۆتایی بەسەرهاتەکە لەبیر نەچیتەوە!.

شەستی و شەستی بەرەو گەڕەکی (ئیسکان) کەوتینە ڕێ. گزنگی بەیانی بوو،دوکاندارەکان دە□□ابەکانیان هەڵدەدایەوە، خەلکی لە نانەواخانەکان ریزیان بەستبوو.
بە خاڵە مەجیدم وت : لەبەرئەوەی هێشتا زووە دەکرێت بڕۆیەن لە

چایخانەیەک دوو چای گەرم بنۆشین.

- بەسەرچاو…دیارە زۆرت برسیەو پەلەت نییە..
- ئەگەرچی دەزانم دایک و باوکم تا ئێستا دەجار نوێژو ێکاتیان خوێندووە، بەلام من حەز بۆ چای چایخانە دەکەم.

لەسەر شەقامی شەستی لە چایخانەیەک نانی بەیانی و سێ چوار چای گەرممان خواردەوە. بە تەنشت چایخانەکەوە دوکانەکی بەقاڵی لێبوو کە تازە خاوەنەکەی شتەکانی دەهێنایە دەرەوە و ڕێکی دەخست. بە شوفێرەکەم وت : دەمەوێت فەردەیەک و شەکرو برنج و ڕۆن و ئاوتەماتە بکەم بۆ ماڵەوە.
شوفێرەکە پێکەنی و وتی : برا پەلەت چییە؟
بە پێکەنینەوە وتم : بەخوا..خاڵە دوای چەند ڕۆژێکتر ماڵەوەمان پێمدەکەن و براکەم گیرفانم بەتاڵ دەکات!.

- زۆرچاکە تۆ دانیشە، خۆم معاملە لەگەل دوکاندارەکە دەکەم، چونکە ئەگەر بزانێت خارجیت قەتدەبێت!.
  زەخیرەی یەک دوو مانگم بۆ ماڵەوە کڕی، شوفێرەکە خستییە سنووقی تەکسییەکە و بەڕێکەوتین!
  کاتێ گەیشتینە بەردەم ماڵ، بینیم پیرەمێردێکی درێژ و ڕێقیتە لەگەل گەنجێک لەبەردەم دەرگە، لەگەل دایکم گفتوگۆیانە. هەرکە دایکم گوێی لەدەنگی ماشێنەکە بوو، خێرا هاتە پێش و باوەشی بۆ کردمەوە.
  تا چەند خووڵەکێک لەباوەشی دایکم بووم، دەستی بەسەرما هیناو تێر بۆنیکردم.
  لەم کاتە پەشۆکابووم نەمزانی کاکی شوفێر چۆنچۆنی جانتای سەفەرییەکەی داگرت و خستییە حەوشەوە، بەلام لەبیرمە ژمارەی تەلەفۆنەکەی پێمدا و بەدایکمی وت : پێڕۆ چاوت ڕۆشن.
  لەبەرچاو ون بوو!.
  لەپاشئەوەی باوکشم لەباوەشکرد، باوکم وتی : کوڕی خۆم، ئەو پیرەمێردە لەگەلە کوڕەکەی چەند ڕۆژە هاتوون لە دەرگە دەدەن و دەڵێن کوڕەکەتان لەخارج دەگەڕێتەوە و پارەی بۆمان هێناوە، تکایە هەرچی ئامانەتێکی ئەم ماڵەت لایە هەر ئێستا بیاندەرێ.
  وتم : کەواتە ئەوە دەتانزانی من دەگەڕێمەوە، من دەمویست سوپرایزتان دەکەم.
  دایکم وتی : ماوەکەیە خەونم بە تۆوە دەبینی و دەمزانی دەگەڕێیتەوە، بەلام ئەم پیرەمێردە سێ چوار ڕۆژە هەردێت و

د□روا و د□□□ کو□□ک□تان ن□هات□و□، ب□□استی ئ□م□شی نیگ□ران کردبوو، ز□ر د□ترسام ل□و □□گ□ی□ شت□کت ب□س□ر هاتب□ت.
ناچار چووم□ ب□رد□گ□ و وتم : ف□رموو خا□□؟

- ک□ریمی کو□م ل□ ک□ن□دا ل□گ□ل ت□ د□ژ□ت،ئامان□تی ب□ ت□ ناردوو□.

ف□رمووم ل□یانکرد ک□ ب□ن□ ژوور دانیشن، ب□□ام وتیان پ□ل□مان□ ئام□ن□ت□ک□مان ب□ر□ و د□□□ین.
ل□داخا چووم□ ژوور و ل□ناو جانتاک□ ز□رفی نام□ک□م د□رھ□ناو س□ س□د د□لارم دای□د□ستیان و وتم : جوان بیژم□رن و س□یری بک□ن، کو□□ک□تان س□ س□د د□لاری ب□ ناردوون!.
براک□ی ک□ریم ک□ ناوی (موی□د)بوو، د□لار□کانی خست□ گیرفانی و ب□پ□ل□ ت□یان چ□قاند و دوورک□وتن□و□.
ب□ ماو□ی نیو کاتژم□رک د□بوو ه□شتا د□ستم ل□ناو د□ستی باوکم ب□رن□دابوو. ل□پ□ ل□د□رگ□ درا، برا بچک□□ان□ک□م پ□یوتم : کاک□...دیسان ئ□و پیر□م□رد و کو□□ک□ی□تی د□یان□و□ت قس□ت ل□گ□ل بک□ن.
□□یشتم□ ب□رد□رگ□ و وتم : ف□رموون...
موی□د وتی : ل□□یگ□ نام□ک□مان خو□ند□و□ براک□م نووسیووی□تی ٨ گ□لام ناردوو□، ک□چی ت□ ٣ گ□لات پ□داوین!
ل□پاشئ□و□ی چاوم ب□ نام□ک□ خشاند بینیم □استد□ک□ن، ک□ریم ٨ ی نوویسو□. ب□ ل□پی د□ستم ناوچ□وانم س□یی□و□ و □ووی د□مم ل□ پیر□میرد□ □□ق و قیت□ک□ کرد وتم : مامی خ□م.. من ز□ر باش ل□بیرم□ ک□ کو□□ک□تان س□ س□د د□لاری پ□داووم...ب□لام خ□م چ□ند □□ژ□کیتر ت□ل□ف□ن ب□ ک□ریمی کو□تان د□ک□م، بزانم ب□ ل□ نام□ک□ نووسی□تی ه□شت س□د!.
باشبوو ب□ مشتووم□ دوور ک□وتن□و□، ئ□و□ی ج□گ□ی س□رسوو□مان بوو، ئ□م پیر□م□رد وکو□□ک□ی □□گ□کردن□کی س□یریان ه□بوو ب□مر□قی ئاسایی ناچوون، ه□نگاو□کانیان و□ک بازدانی (ک□نخ□ر) وابوو، ل□پ□□کا و□ک فریشت□ ون د□بوون.
ئاو□کم ب□خ□مداکرد و ل□پاش چ□ندین سا□ ل□ غ□ریبی ب□ ی□ک□مینجار ل□گ□ل مال□و□ دانیشتم ب□ شادیی□و□ نانی ب□یانی و چایی د□ستی دایکم د□خوارد□و□، ل□پ□ س□ بار□ ل□د□رگ□ درا، برا بچووک□ک□م وتی : کاک□ دیسان پیر□م□ردو کو□□ک□ی□تی د□یان□و□ت بتبینن.
ه□ناس□ی□کی قوو□م ه□لمژی، گو□م □□بوو دایکم وتی : □□بی خوای□گیان ئ□م کو□□م ل□ د□ردوب□□ا ب□دوورک□یت...
ه□ستام و چووم□ د□ر□و□ و د□رگ□ی ح□وش□م داخست و ب□ تووڕ□یی□و□ وتم

: فەرموون..
مویەد وتی : داوای لێبوردن دەکەین ئەوەی بێزارتمان کرد، بەلام ئەو سێ گەلایەی تۆ پێتدام یەکیان لا گوێچکی دڕاوە.
سەد دۆلارە دڕاوەکەی دایە دەستم، تەماشایەکیم کرد و وتم : برا ئەم سەد دۆلارە هی من نییە، کوڕەکەتان دۆلاری نوێی پێدام و دۆلاری کۆنیشم لەگەل خۆم نەهێناوە…
پیرەمێردەکە وتی : باشە ئێستا ئەمە چیبکەین؟

- نازانم چی دەکەن، بەلام سەد دەرسەد بە دڵنیاییەوە ئەم پارەیە هی من نەبووە، پاشان من لەبەرچاوی خۆتان ژماردم و دامە دەستتان؟
هەستیانکرد من تووڕەمە و ئاگرم لێدەبارێت، بە خوێن ساردییەوە، وتیان باشە تەلەفۆن بۆ کوڕەکەمان دەکەین!
بە خواحافیزی دوورکەوتنەوە، منیش ئارەقی شین و مۆرمکردبوو گەڕامەوە باوەشی دایکم.
ئینجا براکەم جانتای سەفەریەکەی کردەوە و هەرچی دیاری جوان بوو بۆ خۆی هەلیگرت و کراسێکی شینی ئاسمانیم بەدیاری بۆ باوکم هێنابوو، ئەوەشی قووتدا و وتی : کاکە، باوکمان قەمیسی قاوەیی دەپۆشێت، ئەم کراسەی تۆ هێناوتە (مارکەیە) و بۆ باوە نابێت!
پارچەیەک قوماشی هیندی گووڵدار و قاوەییەکی کاڵ لەگەڵ فۆتەیەکی سپییم بۆ دایکم هێنابوو، براکەم وتی : کاکە تۆ وادەزانیت دایکمان کچی چواردە ساڵە، ئەم قوماشە بۆ ئەو نابێت، من خۆم لە بازاڕی (پیرێژنان) کراسی بۆ دەکرم!.
لەم کاتە دایکم تووڕە بوو، وتی : ئەو قوماشە جوانە بدەرەوە دەست خۆم ، دیاری کوڕ خۆمە جوان و ناشیرین من لەناو بوخچەکەم هەڵیدەگرم!.
لەم کاتە چوارباری، لەدەرگە درا. براکەم وتی ؛ مەترسە پیرەمێردەکە نییە، شوفێری تەکسییەکە.
چوومە دەرەوە، شوفێری تەکسییەکە داوای لێبووردنی کرد وتی : ببوورە لەبەر ژاوەژاو لەبیرمچووبوو تەنەکە ڕۆن و فەردە شەکرو ئاوتەماتەکە لەناو سنووقی تەکسییەکە داگرم.
زۆر سوپاسیکردم.
- لەبیرت نەچێت بۆ ڕۆژی گەڕانەوەت بە فڕۆکەخانە زەنگم بۆ لێبدەیت!.
ویستم وەلامی بدەمەوە، هاتەوە یادم کە من کرێی تەکسییەکشم نەداوە. بەلام لەم کاتە پیرەمیردە ڕەقیتەکەو مویەدی کوڕی

لەبەردەم دەرگە قیت وەستان.

- خەربیت…ئەمجارە چییبووە؟
- هیچ نەبووە، بەلام بیرمانکردەوە، کە تۆ دەتوانیت ئەم سەد دۆلارە دڕاوەمان بۆ بگۆریت؟
- نەخێر…

پیرەمێردەکە وتی : کوڕی خۆم، بیستوومە لە خارج ئەگەر دۆلار دڕاو و کۆنیش بێت هەر معامەلەی پێدەکریت!

- بەڵی…بەلام ئەم سەد دۆلارە هی من نەبووە!.

مویەد وتی : تۆ بەمان بگۆڕەوە، لە کەنەدا بیدە دەستی کەریمی برام و سەد دۆلاری تازەی لێ وەرگرە!.

- نەخێر. ناتوانم.

پیرەمێردەکە وتی : ئەی بە هەشت وەرەقەکە چی بکەین؟.

_ پێتانم وت…خۆم تەلەفۆن بۆ کوڕەکەتان دەکەم.

مویەد بە تووڕەیی وتی : برا..تۆ وەک هەشت گەلاکەمان پینادەی، ئەم وەرەقەیە بگۆڕە.

تووڕەبوون گەیشتە نووکی لووتم ، بەڵام دانم بەخۆمگرت و وتم : کوانێ سەد دۆلارە دڕاوەکە.

پیرەمێردە رەق قیتەکە، لە بەرێکی سەد دۆلارەکەی دەرهێنا و دایە دەستم. تووند سەددۆلارەکەم لەناو لەپی دەستم ڕوولدا و ویستم بیدڕێنم، بەلام لەناکاو بیرێچکەیەکم بۆ هات و وتم : گوێبگرن…ئەوە نەتان هێشت دایک و باوکم سوپرایزکەم، ئەوە گەشتەکەتان ڕێمکرد بۆ قووزەڵقوڕت…جوان گوێبگرن، لە ڕاستیدا کەریمی کوڕتان ٢ سەد دۆلاری ناردبوو، نەک سێ سەد، ئەم سەد دۆلارە دڕاوە من بە هەڵە بۆ ئەوەم داوە.

مویەد دەستی نایە بانشانم و دڵنەوایی دامەوە، لەم کاتە کابرای شوفێر □□□شت و دایک و باوکم و هاوسێکان لە دەورمان کۆبوونەوە و گوێیان لە مشتمووڕی ئێمە دەگرت.

پیرەمێردە ڕەقیتەکە دەستی مویەدی کوڕی گرت و وتی : بڕۆ با بڕۆین…

نەختەکەکە دوور کەوتنەوە، لەپڕ مویەد گەڕایەوە و وتی : باشە برا… سەد دۆلارە دڕاوەکەمان بەرەوە، خۆم لە بازار بە نرخێکی کەمتر وردی دەکەمەوە.

_ نەخێر چاوتان پیناکەوێت، کەریمی برات تەنها دوو سەد دۆلاری ناردبوو.

دایکم وتی : بیدەرە کوڕم…تا لە کۆڵمان ببنەوە.

پیرەمێردەکە وتی : سەد دۆلارەکەمان بدەرەوە ..

- نایدەمەوە...چیتان پێدەکرێت بیکەن...لێرەش دوور کەونەوە تا گازی پۆلیسم لێنەکردوون.
باوکە و کوڕە لەبەرچاو ون بوون.
بەداخەوە وەک گوویان کرد بۆ سوپرایزەکەم، ڕۆژەکەمشیان تاڵکرد!.
برا بچووکەکەم وتی : بڕۆ ژوورەوە کاکە، هێشتا تۆ چت دیتیە ئەمە هێشتا ئە ئەیە، لەلەش ماوە...
گویم لێبوو، پیرەژنەکی هاوسێمان بە دایکمی وت : چاوت ڕۆشن، سەوەخان، کوڕت لەخارج گەڕایتەوە، ئاگات لێبێت گورگ وتوانە نەیخوات.

بەهەربار بۆ ئێوارە، سەد دۆلارە گوێچک بەڵاوەکەم خستە گیرفانم و بەگەڵ برا بچووکەکەم بەرەو بازاڕی دۆڵارفرۆشان ڕۆیشتین. لە ڕێگە لە مەکتەب (هەڵەبجە) زەنگێکم بۆ کەریمی (کەنەدا) لێدا و لێمپرسی : بۆچی لەناو نامەکە نووسیووتە هەشت سەد دۆلار، کەچی تۆ سێ سەد دۆلارت بەمن داوە؟
وتی_ داوای لێبوردن دەکەم. ڕاستە من نووسیومە ٨، بەڵام بەخوا ئەو کاتە هەر سێ وەرەقەم لێ توانابوو...ئیتر لەبیرم چوو ٨ بسڕمەوە و بیکەم بە ٣...

- ئێ برا ئەو هەشتە بوە سەرێشە بۆ من.
_ ئەگەر لێتواناتدایە... بەیان بکە بە هەشت، کە گەڕایتەوە من پێنج وەرەقەت دەدەمەوە!.
- نەخێر. ناتوانم...بۆچی من میلیۆنەرم... هەروەها ئەی من بەتەم نەگووت خەبەر بە ماڵەتان مەدە و بەکەس مەڵێ کە من دەگەڕێمەوە دەمەوێت دایک و باوکم سوپرایزکەم.
_ ببورە، من بۆ موەیەد برام وت، کە هەفتەیەکیتر سەردانیت بکات، من چووزنم ئەوان وادەکەن.
- وەلا برا هەمووی خەتای تۆیە... خواحافیز..
_ نا..نا ڕاوەستە ئیشیەکی بچووکم پێتە، بیستوومە دۆلارێکی دەاوت داوەتە باوکم، ئەگەر زەحمەت نەبێت بەیان بگەڕێنە!
- کورە بڕۆ هەی گەمژە... من چۆن شتی وادەکەم. من دۆلاری تازەم پێبوو، تۆش دۆلاری نوێت پیدام.
_ ئاخر لەوانەیە... برا بچووکەکەت لەمالەوە دەستکاری دۆلارەکانتی کردبێت!.

لەم کاتە لە تووڕەییە گۆشی تەلەفۆنەکەم داخست و ئیتر تێگەیشتم (کەر بچێتە بەغدا نابێت بە ئێستر).
گەیشتینە بازاری دۆلارفرۆشان، کابرایەکی سمێڵ زل لەسەر تەنەکەیەک دانیشتبوو مێزێکی لەبەردەمدا بوو پڕ لە دراوی جۆراوجۆری وڵاتان، دۆلاری دەگۆڕییەوە.
سەد دۆلارە دڕاوەکەم پێ نیشاندا و وتم : ئەم سەد دۆلارە گوێچک بڕاوە دەتوانیت ورد کەیتەوە.
پارەکەی لەوەرگرتم ئەم دیو ئەو دیوی پێکرد و وتی : ئەم سەد دۆلارە دڕاوە ماوەی شەش حەوت مانگە دێت و دەڕوا و معامەلەی پێوە دەکرێت.
ئەوە تەنها یەک کەس هەیە بە نیوە قیمەت لێت وەردەگرێت، ناوی (مویەدە).

لەگەڵ برا بچووکەکەمان بەسەرسووڕمانەوە سەیری یەکترمانکرد و لە کابرای دۆلارفرۆشمان پرسی : ئێستا مویەد لەکوێ ببینین؟
_ مویەد شوێنی نییە، وەک جنۆکە وایە دیارنییە کەی دێت وکەی دەڕوا!.

سەد دۆلارەکەم ورد نەکردەوە و گێڕامە ماڵەوە، چەند هەفتەیەک بەسەر گەشتەکەم بەسەرچوو. ڕۆژێکیان پیرەمێردە ڕەق وقیتەکە و کوڕەکەی لەدەرگەی حەوشەیان داو براکەم وتی : خۆیانن.
من وتم نامەوێت بیانبینم.
لەپاش چەند خووڵەکێک براکەم وتی : دەڵێین ئێمە ڕازین و داوای لێبوردنەکەین، با سەد دۆلارە دڕاوەکەمان بداتەوە.
لە کەڵەڕەقیمدا و وتم : سوێنم خواردووە نایاندەمەوە، دەمەوێت ئەم سەد دۆلارە لە کوردستان دەرهێنمە دەرەوە!.
باوکم ئحمەکیرد و بە پێکەنینەوە وتی : کوڕی خۆم کوردایەتی بە دۆلارەوە مەکە، بەو دۆلارە دڕاوە کێشەکە چارەسەر نابێت…مرۆق چاوی قایمە دوور نییە لەسەر دۆلار بکوژرێت…
_ باوکە گیان … حەزم پێیان نییە و نامەوێ چارەیان ببینم، پێیان بڵێن دوورکەونەوە!.

دۆلارە دڕاوەکەم پێیان نەدا، بەلام شەوان وەک کێچێک چووبێتە لەشمەوە سەرتاپێی بەدەنم دەخوورا. ویژدانم ئازاری دەدام. بەیارمدا چەند ڕۆژێک پێش گەڕانەوەم زەنگیان بۆ لێدەم دۆلارە گوێ پچڕاوەکەیان بدەمەوە.
لەپاش ماوەیەک کاتە گیرفانم بەتاڵ بوو، ئیتر هەستمکرد ژیان ئاسایی بوەتەوە و شتەکان بوونەتە ڕۆتین و وەک جارانیش خزم و کەس ناهاتن بۆ پێشوازی و پەیوەندییەکان پێچڕوانەیە، دەبێت من یەک بە

یەک سەردانییان بکەم و کاتەکانم لەگەڵ بـرادەر خۆشەویستەکانم کەمترکەمەوە. لەناکاو خاڵە (مەجید) شوفێری تەکسییەکەم هاتەوە یاد کە کرێکەم پێنەداوە. لە برا بچووکەکەم پرسی : ئایا ئەوە کرێتان بە کابرای تەکسی بەخشی؟

_ نەخێر…بۆ ناشێت کرێت نەدابێت؟

- من نایەتەوە یادم کرێم پێدابێت!.
برا بچووکەکەم وتی : کاکە… تۆ دەڵێی لە گوێی گا نووستووی، ئەگەر کرێت پێنەدابێت تا ئێستا سەدجار لە دەرگەی ماڵمانی دابوو!.
_ برا …دونیا یەکجار وانییە، هێشتا مرۆڤی باش ماوە…
براکەم پێکەنی و وتی : دە وەڵایی ئەگەر کرێت پێینەدابێت، تا ئێستا داوای نەکردبێت ئەوە بە دەنیاییەوە سەد دەبارەکی لێت دزیوە…
- وانییە، ئەی هەر ئەو نەبوو، زەخیرەکانی بۆمان گەڕاندەوە!.
بـراکەم وتـی : ئەهـا…کەواتە کە گەڕایەوە بۆ جاری دووەم، بۆچـی داوای کـرێکەی نەکـرد؟ هـا…بەخوا ئەو شتـانەشی بۆیە گەڕاندەوە تا ئێمە موتمانەی پێبکەین و گومانی لێنەکەین!.
هەستام لەناو بوخچەکەی (داکم)، پاسپۆرتەکەم دەرهێناو ژمـارەی کـابرای تەکسـیم دۆزییەوە، زەنگێکـم لێـدا : خـاڵە مەجید، برا چۆنی؟ من سبەی کاتژمێر ۹ی بەیانی فڕینم هەیە و دەگەڕێمەوە…دەتوانیت بێیت بەدوام.
_ بەسەرچاو….کاتژمێر شەشی بەیانی لەبەردەم دەرگەی ماڵتان دەبم!.
- بۆچی شەشی بەیانی؟
_ مەگەر تۆ نازانیت، لەم ولاتە چی دەگوزەرێت، لەوانەیە بێت فڕۆکەکە بەجێت بهێڵێت.
- باشە ..دەتبینم…
برا بچووکەکەم پێگووتم : من بۆ (سازاری) برادەرم گووتوە و بەڵێنم پێداوە کە تۆ بگەیەنینە فڕۆکەخانە!.
_ ببورە…تازە بەڵێنمان بەم کابرایەدا!.

براکەم تووڕەبوو وتی : دە تۆ ئەو ژمارەیەم بدەرێ خۆم تەلەفۆنی بۆ دەکەم، دەزانم ئەوەی خارجی شەرمدەکەن.

_ نایدەم و قسەم کردوە بڕاوەتەوە.

لەگەڵ سپێدە نانی بەیانییم لەگەڵ دایک و باوکم خوارد و لەپاش گریان و فرمێسک ڕژان لە یەکتر جوودا بووینەوە.

برا بچووکەکەم. لەباوەش گرت و وتم : ئاگات لە دایە و باوە بێت.
ئەویش چەند دڵۆپە فرمێسکی ڕشت و وتی : منیش تا فڕۆکەخانە لەگەڵت دێم.
_ نەخێر... بەڵام من دیناری عێراقیم پێ نەماوە، ئەگەر دەکرێت کڕێی دووسەری ئەم کابرا شوفێرەم بۆ بدەیت.
_ بەخوا کاکە...منیش پارەم لا نییە...خۆت لە ڕێگە بیست دۆلاریەکی بدەرێ!.

بەهەرحاڵە خۆم و شوفێری تەکسی شەستی و شەستی بەرەو فڕۆکەخانە کەوتینە ڕێ.

بە چەند خوولەکێک بێدەنگ بووبووم و خەیاڵ بردمییەوە، کە ئەم خەلکە چەند خەراپ گۆراون. لەپڕ هاتەوە یادم، لەبیرمچوو زەنگ بە (مویەد) بکەم و سەد دۆڵارە دڕاوەکەی بۆ بگەڕێنمەوە. بۆ کابرای شوفێرم وت برا کاتمان هەیە لە شونێک دۆلار بگۆرینەوە، چونکە وابزانم کڕێی بەڕێزتانشم نەداوە.
شوفێرەکە کە هەرگیز ناویم لەبیرناچێتەوە خاڵە (مەجید)، بە بزەخەندەوە وەلامیدامەوە ؛ تۆ باسی چی دەکەیت... تۆ ئێستا لەگەڵ پیاو دانیشتوویت، سوحبەتی دۆلارودینار مەهێنە گۆرێ!.
_ئاخر حەقی خۆتە کرێ وەرگریت...

▪ گوێی مەدەرێ...با بگەینە فڕۆکەخانە و بزانین چی دەبێت، خوا کەریمە!

زۆرجار مرۆق دڵی تەنگ دەبێت لەپڕێکا تووشی بە کەسێکی جوان دەکەوێت و بە ئاخاوتنیک خەمەکانی دەڕەوێتەوە، ئەم شوفێری تەکسییەش پیاوچاک و مەردانە دیاربوو، کاتێ بەتەنیشتییەوە دانیشتبووم هەستم بە بەختەوەری دەکرد.
خاڵە مەجید بە سوحبەتەوە وتی : دەتەوێت جارێکیتر گوێ لە (خاڵقی) بگریت. کە دەڕۆت دەگەڕێمەوە بۆ ولاتەکەم.. دەگەڕێمەوە بۆ نیشتمانەکەم...
پێکەنیم و وتم : ژیانێکی سەیروسەمەرە، مرۆق بەدرێژایی تەمەن خەون و هیواکانی لەبەرچاوی خۆی دەبینێت دەبێت بە تەم.

لەڕیگە بەدەم ڕێخوێینەوە مەجیدی شوفێر لێمیپرسی : ئەرێ ئەو پیرەمەردە ڕەقیتەیە لەگەل کوڕەکەی چییان ڕیت دەویست؟
سەد دۆڵارە گوێ پچڕاوەکەم لەسەر دەشبووەکە داناو پیشانمدا و تەواوی بەسەرهاتەکەم بۆ گێڕایەوە.

خاڵە مەجید بەدەم پێکەنینەوە و وتی:
کاتێ مرۆق ڕووبەڕووی ئەم جۆرە بەشەرانە دەبێتەوە، دونیای لەبەرچاو دەکەوێت!

لە کەتاییدا گەیشتینە گۆڕەپانە تەزاوییەکەی فڕۆکەخانەکە.
دەستمبرد لە باخەڵم پەنجا دۆلارییەکم دەرهێناو بە شوفێرەکەم وت : تکایە گوێبگرە..دەزانم تۆ پیاوەتی خۆت کرد. ئەم پارەیە وەک دیارییەک لە برای خۆت وەرگرە.
_ بەسەری تۆ وەریناگرم… من ئەوەندەم لێتدەوێت کە گەڕایتەوە خارج لەناو برادەرەکانت ئەم بەزم و ڕەزمەت گێڕایەوە، پێیانبێژیت دەنا هەشتا لە کوردستان یەک پیاو ماوە ئەویش مام مەجید شوفێری تەکسییەکەیە!.

مەجیدی شوفێرم لە ئامێزگرت و وتم : زۆر دڵتەنگم…بەم شێوەیە ئەو خەڵکە دەبینم لەبەر تەماحی چاوچنۆک بوونە!.
_خەمی مەخۆ…برا دونیا چ نییە، کەس لەگەڵ خۆی چ نەبردییە گۆڕێ، بەلام تکات لێدەکەم ئیتر ئاگاداری خۆتبە ئێستا ئێمە لەسەردەمی بێ شەرمی بە ڕێزییدا دەژین!

جانتاکەم دایە بانشانم، سواری پاسی فرۆکەخانەکە بووم و لە دەروازەوە بەگەڵ گەشتیارەکانیتر چووینە ژوور.
لەپاش پشکنین و لەپرسینەوەو دوو کاتژمێر چاوەڕووانی لە ترانزێت، بە کاتژمێر هەشت سواری فڕۆکە نەمساوییەکە بووم. بەتەنیشت پەنجەرەکەوە دانیشتم و کەوتمە داغڵەدان، هیواش هەواس فڕۆکە کەوتە جووڵە و چوو بە ئاسمان و باڵەکانی چەمانەوە بە ئەوەی بە دواجار قەراتی هەوڵێر ببنین و خواحافیزی لە نیشتیمان بکەین.
تەماشایەکی سەرزەویم کرد لە دوورەوە خالە مەجیدم بینی لە گۆڕەپانی فڕۆکەخانەکە، چووبوە سەر بەنیدی تەکسییەکەی دەستی ڕادەتەکاند و شتەکشی بەدەستەوە بوو، لاموابەت سەد دۆلارە گوێچک دەاوەکەبوو کە لەسەر دەشبووڵەکە لەبیرمچوو بوو، هەلیگرمەوە!.

ل□ ئاو□ن□ی خ□یا□دا.. شیعری: ستیڤان ش□مزینی

من
ل□ ق□سید□ی□کی ب□ ناونیشان د□چم
ر□ژگار ئ□منووس□ت□و□
ل□ ئاواز□کی غ□مگین ئ□چم
م□سیقار□کی س□رک□ش د□یژ□ن□
ل□ گو□□کی سوور ئ□چم
ل□ باخچ□ی ع□شقدا س□وز بوو□
ل□ گ□رانیی□کی نامراد د□چم
ل□ قورگی تاسودا نای□ت□ د□ر□و□
ل□ ک□تر□کی ت□ریک و با□شکاو ئ□چم
ه□لان□ک□ی ب□ ئ□ب□د ل□ ون بوو□
ل□ شاعیر□کی ب□ هیوا و ش□ت ئ□چم
ت□نیا چیر□کی نام□یی خ□ی د□نووس□ت□و□
ل□ ق□ر□ج□کی ئ□سم□ری ب□ نیشتمان ئ□چم
چوون ل□م غ□ریبیی□ س□ر ئ□ن□م□و□

ئ□م غورب□ت□
ه□ر ر□ژ□ی پارچ□ی□ک ل□ ر□حم د□و□ر□ن□
ئ□م غورب□ت□
ه□موو ب□یانیی□ک گ□□ای□ک ل□ با□ام د□کات□و□
ئ□م غورب□ت□
ه□موو ع□سر□ خ□ند□ی□ک ل□ ل□وم د□دز□
ئ□م غورب□ت□
ه□موو ئ□وار□ی□ک شادی ل□ خ□یا□□کانم د□ت□ر□ن□
ل□م غورب□ت□دا
چاو□□□م ش□و□ک ت□ ب□ی
ل□ د□ی پ□روان□یی خ□تدا
گشت پارچ□ شکاو□کانی ر□حم ک□بک□یت□و□

ه□موو ش□و□کانم ب□ ت□ ی□□دای□
ی□□دای من ه□موو ش□و□ک□
ش□و□ک و□ر□، ک□تایی به□ن□
ب□و ش□و□ در□ژان□ی ب□ان□و□یان نیی□
ش□وی ی□□دای□
س□دان ش□و ل□ ی□□دای خ□مدا
ب□ دیار هاتنی ت□و□
م□می ر□حم داگیرساند
ش□وی ی□□دای□
س□دان ش□و ل□ تاریکیی ب□ ت□یدا
ب□ ک□پ□ی پ□ گ□ی د□م
س□راپای ج□ست□ی خ□م سووتاند

گ□ر ت□ ب□ی، چراکان خام□ش نابن، ئ□ست□ر□کان ک□چ ناک□ن
ئ□گ□ر ت□ ب□ی د□ریاکان ل□ ش□پ□ل ناو□ستن، د□رگاکان داناخر□ن
گ□ر ت□ ب□ی، ش□و ما□ی ب□ پشتی تیشکی ه□تاو د□گواز□ت□و□
ئ□وار□ ز□رد ه□□د□گ□□□ و س□ری ب□ تاریکی گ□ردون ه□□د□گر□
گ□ر ت□ ب□ی، من ب□ر ل□و□ی کراسی ک□چ□کی سوور ل□ ب□ر بک□م
و□ک م□م، ب□ رووناکی ه□نگاو□کانت ه□دی ئ□تو□م□و□

ل□ پ□نج□ر□ی ژیان□و□ س□یری م□رگ ئ□ک□م
ل□ نزیک□و□ گ□□ی خ□م د□بینم
ب□ خ□ت□کی درشت ل□س□ری نوسراو□
ئ□م ل□ رووب□□ووبوون□و□ی م□رگدا ژیا
ل□ ململان□ی ژیاندا مرد
د□م□و□ دوو د□□ی تریش زیاد بک□م
ئای چ□ند بار□کی قورس بووم ل□ تابووتی ژیاندا
ه□رو□ک ر□ش□با هاتم و ب□ چ□شنی بروسک□ ت□پ□□یم
چ□ند س□ف□ر□کی کورت بوو، ژیان!!

پچان.. شیعــر/ کــاو عوســمان عومر

(١)

پچانی هنگاو
ل حزی گیدیک
ب مانو
بای ملک
گواوی هموو باخکانی هگرت..و..
وونبوو

(٢)

هر دپ
ل چاوی هور
وشیک
ئاسمان
ب ئقین
ب زمینکی
دقی نوسی

(٣)

ب پرسیار
دربارری ئازاری پچران
ل گای وریو
ببپرس
چن
شاخونبرکانی جستی
تکشکاوو
وریوی
ل پلی سوزی دار
ئبتو

(٤)

پچ□انی بیر□و□ری شار□
ل□و مندا□ا ن□ی
ل□ ز□ریادا
نوقوم بوون
تا ئ□ستاش
□ا ی□□ی خ□و نیان
ل□ ق□دی دارسن□و ب□ر□
ش□قار ش□قار□کانی چیاکان
ناپچ□□
پ□رتر□یتی
ئ□و ئافر□تان□ش
م□دالیای
پیاو□ زیند□ ب□چا□□کانیان
ل□ ناپچ□□
ئ□و کؤچ□ران□ش
ل□ ژ□ر پرچی
سپی خ□ون□کانیان
ه□رچ□ندیان کرد
پ□ل□ ک□تری □□شی
□□حیان
ل□ خاکی ز□ی
و□ران□ فیرد□وس
ناپچ□□

(٥)

هاو□ام ل□گ□□ کازیو□
نم□ باران □
ه□□می ئاو نی□
ن□ ه□وریش
ت□پ□□□ ت□م
ب□ شیعر ب□□گ□م ه□ی□
ه□ر د□□پ□ باران□
چنگ□ م□وژی شیعر□
ل□ وورد□ ه□ور!

(٦)

ل□ ز□م□نی پچ□انا…
با خ□شب□ختی بک□ین
ب□ پیش□
ب□ خ□ش□ویستیش
ئالوود□ بین
ل□ عیشقیشا
و□ک ک□پ□
ل□ کل□ پشک□دا
بتو□ین□و□

(٧)

تیشک□
ک□ ئ□ خز□
ل□ تاش□ ب□ردی
ئ□ست□ر□کانی خ□و
ژ□ی گیتاری باران□ک□
پ□ بوو
ل□ خو□نی □ژاوی با

(٨)

با چی ئ□ب□ بب□
ل□ ژ□ر ت□رز□ مانگی ژوانت

(٩)

و□ک خزانی ئ□فسان□ی
ش□و
ل□ چیای خ□یا□ا
ب□دواتا گ□□ام
ب□ □ام و□ک ئ□وسا
پریاسک□ک□م
گو□□ ن□رگزی
خ□ری تیا نی□
ن□ چ□اکانی سا□□کانیشم
□□وش□نتر
....
و□ن□ک□ تابل□ی□کی نیگارک□شی سویدی

پ□رتر□ت.. شیعری/ ن□وزاد ب□ندی

ت□نا ن□ت
در□ختیش ب□ موچ□یی پ□و□ دیار□ ..
گ□□ا وشک و
گ□□ا ز□رد و
گ□□ا چرچ و ت□زاویی ..
ت□نا ن□ت
بارانیش ب□ موچ□یی پ□و□ دیار□ ،
نم□ ووشک و
نم□ وورد و
نم□ کورت و قو□اویی ..
ت□نا ن□ت ،
چ□ل□ک□یش ب□ موچ□یی پ□و□ دیار□ ..
ب□ جریو□ و
ب□ ه□لان□ و
ب□ ز□□ن□قوت□ و
خ□ماویی ..
ت□نا ن□ت پ□نج□ر□یش
ب□ موچ□یی پ□و□ دیار□ ..
ب□ □وناکی و
ب□ بریق□ و
ل□□ و تاریک و
ت□ماویی ..

ب□□ام گرنگ نی□ س□ر□ک□ ..
گرنگ ئ□و□یه
ت□ ماوی ..